

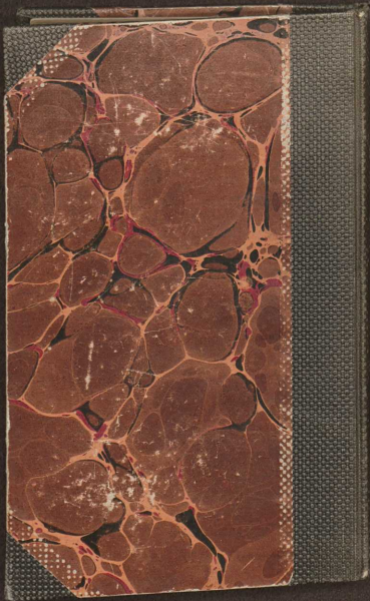

Hemmingsson
Om Troldom
Signelse oc Manelse.
Kjebenh. 1618.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

14. - 250. - 8 ~~Ext.~~

DA S-rum

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130018791065

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

En Undervis-

ning aff den hellige Skriffte/
huad mand dømme skal om den
store oc gruelige Guds Bespotielse / som
feer med Troldom / signelse / maalelse / Manel-
se / oc andet saadan Guds hellige Taffns
oc Ords Vanbrug.

Item / 33. Propositiones imod Trold-
dom : Der til 33. Propositiones om
Spaadom.

Screffuet paa Latine / Aff haders
lig oc høylærde Herre /

D. Niels Hemmingsøn.

Oc vdsæt paa Danske / aff Kasim. Hansen.

Du igien paa ny bekofted at prenter /
oc met nogle flere / den hellige Skriffets
Vidnisbyrd oc Exemple beprydet

Aff N. P.

Pf. 31. v. 7. Jeg hader dem / som vate paa for-
fengelige løgn / men teg / teg hober paa Herren.
Syr. 4 / 31. Forfichte sandheden indtil døden /
oc den Herre Gud skal frige for dig.

Prentet i Kiøbenhavn / Aar 1698.

LE

fin

S

best

don

den

for

ter

tra

til

nin

XX

oc

hel

bru

ge

san

Alp

LECTORI VERÆ ET
sincerae religionis amanti, S.

Vnsthige Læser / denne
 Undervisning om den
 store oc gruellige Guds
 bespottelse / som skeer med Trold-
 dom / signelse / Maaelse / oc an-
 den saadan vanbrug / er saare
 fornøden / vel at betracte / effo-
 terdi Dieffuelen stedse oc altid
 tracter at forføre Menneskene /
 til all vrang oc falsk Tro oc me-
 ning / til Troldom / Signelse /
 Maaelse / manelse / spaadom /
 oc anden saadan Guds aller-
 heiligste Naams oc Ords van-
 brug / saa at wi maag vel bekla-
 ge det alt formeget / mere end
 sanden at være / Det den heilige
 Apostel Paulus / vdi sin Epi-
 stel

stiel til de Epheser / i det andet
 Eph. 2/2. Capitel / vdi sin tid klager / saa
 sigendis : Dieffuelen haaffuer i
 denne tid sin Bierning i Vans
 troens Børn. Item/til Timo
 2. Tim. 2/
 26. thæum i den anden Epistel /
 Cap. ij siger hand om de Bo
 gudelige / at de ere fangne aff
 Dieffuelen/ effter hans Billie.

Thi wol formercke / disßverr /
 huor mange der lade sig lede
 oc forblinde aff Dieffuelen /
 met den fordsømmelige Trolo
 doms Konst / met huilcken de
 arme Menniske mene sig / sijn
 dum at gavne sig selff/ eller and
 dre deres Venner oc Tilhenge
 re/ paa Legomens vegne/ sijn
 dum at giøre andre/ deres w
 uenner skade/paa Korn/quæg/
 Fruct / Brøde / Spilighed oc
 helo

helbrede / oc saaledis heffne sig
 selff offuer dem / tijt oc offte is
 skun for et eeniste Ords skyld.
 Huilcket de arme forblindede
 Menniske dog ick kunde vdo
 rætte / eller giøre noget til / men
 Dieffuelen / huilcken de tiene /
 hand giør det aff Guds tillæ
 delse / som wi saa i denne Tra
 ctat ydermere at høre. Icke
 kunde de heller tuinge oc nøde
 Dieffuelen at giøre noget / men
 hand foruender Dyene oc sind
 paa denneim / oc lader sig at ve
 re villig for dennem / paa det at
 hand kand spøre dem i euig For
 dømmelse.

En Part / naar Gud besøger
 dem / eller deres Quæg / met
 siugdum oc Kranckhed / oc den
 varer nogen stund / da slye de

Til Læseren.

frax hen til Spaaoner / som
dem skulle spaa / oc met deres
gæckerj sige dem / om de ere for
glort eller ey. Item / naar oc
huor det skal bliffue bedre met
dem.

Somme fly til gamle Kjer-
linger / som skulle met en traad /
som de der til synderlig spundet
haffue / om Spndagen vnder
Høymesse / maale dem tuert oc
endelangs / oc siden met deres
vedtagne ord primfigne dem.
Item / naar mand faar Raal-
desiuge / da søger mand til dem
der skulle skriffue for / huilcke der
somme skriffue et Ord / oc some
et andet / samme skriffue *Calamitas*,
some *Kalamaris*, oc an-
det saadant Gæckerj / huilcket
mand skal paa atskillige Tider
æde

æde vdi sig. Some skriffue en lang remse/at henge paa Halsen/saa som den: De ni Syster de vdrede/de tre i Øster/de dre i Vester/ etc. En part skriffue paa Latine: *Per patris clementiam, per Filij Sapientiam, &c.* De mene/at saadanne vedtagne ord skulle kunde hielpe dem/i det at de enten æde dem / eller bære dem paa sig/ huilcket alt sammen er tekun Dieffuelens Raaglerj / met huilcket hand foruender Dyen oc Sind paa Folcket.

Huor mange slags signelser oc remser der brugis/ synderlig paa Landsbyer/ oc Kjøbstæder met/ naar quæg blifuer siugt/ ere skøt wtallige. De dersom saadant tekun aleniste bleff brugt

aff Hedninge / som intet vide
 aff Gud at sige / Eller aff de wo
 gudelige / som aabenbare staa is
 mod Gud / da vaare det icke
 saa stort Klagemaal været / men
 nu brugis saadanne Signels
 fer / maalelser oc skriffuelser for
 Slugdomme / baade paa Solck
 oc Søe / tijt oc offte / oc forsuaris
 allermeest aff dem / som skulde
 være Christne / oc Kirckens
 Lemmer / end vesaa aff dem /
 som skulde baade met Ord oc
 Verdslig Ræt straffe saadant
 vdi andre / Huorfore at vore
 Naboer / i andre omkringlig
 gende Lande oc Nationer / tage
 Marsage at tale ilde om oss / for
 saadant Gæckerj som her bru
 gis.

Naar

Naar nogen sætter sig imod
 saadan Bgudelighed/ oc siger
 den at være Synd oc vræt/da
 veed mand saa meget at sætte
 imod: Det er / si ge de / Guds
 Ord: Mand gjør ingen mand
 ont der met/ men hjælper Folck
 oc Quæg til deres helbrede. I
 tem/ den oc den bruger det/ wi
 maa ieg icke ocsaa. Helbreden
 er god at haffue / Den der fat
 tis Ild / hand leder i Asken/ oc
 meget andet saadant. Men til
 alt saadant findis Suar vdi
 denne efftersølgende Tractat:
 Det er vel Sandhed at helbre
 d'n er god/ Men Sallighed er
 bedre / derfor skal huer see til/
 at hand icke forkaster sin salige
 hed/ for denne timelige helbre

de skyld. Huo som icke met dens
 ne lille Vnderuisning (dog den
 er vel nocksommelig oc nyac-
 tig) lader sig nøye / men begæ-
 rer der om ydermere beskeed /
 hand kjøbe sig Sauberteuffel /
Ludovici Melichij. Item / den
 Bog / som *D. Johannes Vierus*
 haffuer skreffuet / de prestigys
Demonum, huilcken mand find-
 der fal / baade paa Latine oc
 Tydske.

Til denne Tractat ere ogsaa
 sæt tuende Disputaer / som
 fornæssnde Herre / *D. Niels*
Hemmingsøn haffuer fremsæt
 oc disputerit / her vdi Kjøbens-
 haffns *Univerfitet*, den ene lo-
 mod Troldom / i huilcken der
 met saa Ord besattis noget
 nær

nær det samme / som i denne
Tractat indeholdis / oc der til
om besucereise eller Manelse/
huad mand der om skal acte.
Den anden om Spaadom /
huad mand der om dome skal/
huad slags Spaadom der er
nyttigt / oc huad der er skades
ligt / at mand her aff oisaa
kand lerre / at beholde den spaa
dom som nyttigt er / oc den ræt
bruge / oc at forstuede den som
skadeligt oc fordsømmeligt er /
som Spaakoner / *Genethliaci*
eller Jødsels regnere / oc andre
saadanne bruge / aff hulleke
der en stor Part komne offa
uereens met Troldfolet / Ja /
Gud gifuet / at de icke taleder aff
den spaadoms Aand / som den
Pige

Til Laferen.

Actor. 15
16/17/etc. Dige vaar besøet met / der om-
talls i Apostlenes Sierninger.

GD vnde oc giffue huer
Christen Menniske / at hand i,
cke lader sig aff Dieffuelen be-
suijge/hvilcket lettelig skee kand/
naar mand icum noget viger
fra Guds Ord / til Trob-
doms oc Spaadoms
forsængelighed.

En

En Under-
 uisning aff den hellige
 Skrifft / huad mand dømme
 skal om Troldom / Signelse oc
 Manelse/ etc.

Blant andre ting/
 som en Christen / Liff-
 actig / oc Saliggjorden-
 dis Tro vdrætter / er
 dette icke det ringeste /
 at hun intet forsøger eller tager sig
 for Hænder / om huilcket Samuit-
 tigheden tuiler / fordi / alle det som et
 Menniske tager sig for at gjøre / om
 huilcket Samuittigheden enten fa-
 rer vild / oc dømmer vræt / eller er
 tuilactig / eller vefaa at det er tuert is-
 mod Samuittigheden / det dømmer
 en rætskaffen Tro at vare synd: De-
 derfore tager hun sig varee / at hun ic-
 ke skal gjøre noget / om huilcket hun
 icke

Om Troldom/

123

Rom. 14.
k. 5.

icke haffuer Guds Ord/ som en al-
teruiffeste Regel. Hid horer det/ der
Paulus siger/ til de Rommere i det
fiortende Cap: Huer skal vare fuld/
kommelig vissi sin mening / Det er:
Ingen skal giorre noget imod sin
samuittighed/ Ingen skal giorre det
som hand tuiler paa / om det er til
bortligt eller ey. Denne Troens kraffe
oe vdræining skamfuter deres Mes-
ning / oe dømmer den at vare synd /
huilcke der vanbruge det salige
Guds Ord / oe mest det hellige S.
Hansis Evangelij Text / i det at de
den binde oe sy i Klude / Leer / Siff/
Guld / oe anden Materie / oe bære
den paa deres Hals / eller andensted
paa Legomet / paa det at de kunde bes-
karmes / oe vare frj fra Dieffuelen.
Somme binde paa dem Suerdbreff/
Kaarffens Tegni / Charecteres /
vnderlige Ord / skreffue med Rime
Bogstæffue / eller andre / som de icke
selff kiende / oe mene daarligen / sig
det mest at kunde beuaris fra Hug
oe

oe
Lun
dant
Pij
Qu
snar
saad
falk
met
gien
brug
Falk

i der
ne v
Gud
saa /
Boa
huer
vare
ieg b
Iste
ge der

Signelse oc Manelse.

oc Slag / Skud / saa der icke skulle
kunde bide paa dennem / som saas
dant hoffue paa sig / enten Bøffe/
Pilt / Kappier eller andet. Item / de
Quindfolck som ere i Barns Nød/
smartlig at forlofsis kunde / som binde
saadant paa dem / etc. Huilckes
falske mening oc vrange Tro / der
met krassige Beuijsninger kand is
giendriffsins. Fordi / de som saadant
bruge / komme sig selff i stoy vaade oc
Fald.

Først foracte de Gud / i det at de
i deres Daarlighed / meere acte dens
ne vrange Tro oc Afiguderij / end
Guds Bud oc Befalning. Fordi
saa / siger hand / i den femte Mose Deut. 12.
Bog / Cap. 12: I skulle icke gisre h. 8.
huet / som hannem selff tyctis raet at
være. Item / I skulle holde alt det h. 32.
jeg biuder eder / at i gisre der effier /
I skulle intet legge der til / oc intet ta-
ge der fra.

De.

Om Troldom/

2. Derneti gisre de dem seliff en ond
Samuittighed / thi denne falske me-
ning oc vrange Tro / stöder oc slar
dennem aff een Wgudelighed i en
1. Sa. 28. anden / til deres euige viffe Fald oc
fordarffuelse.

3. For det Tredie stadffeste de denne
falske Tro i andre / oc gisre dem stor
Matt. 18 / skade met deres onde Exemple / hui-
8. 6. cket er visseligen en større Synd / end
huer mand troer.

4. For det Fierde / stiele de Wren fra
Gud / i det at de tillegge de Bog-
stafue / der det hellige S. Hansis
Evangelium / oc andre Guds Ord
striffuis met / nogen Krafft oc vdræt-
ning / met huilcket de komme offuers
eens met de wgudelige Spaakoner
oc Troldfolck. Thi at lige som en
liffactig Tro acter Guds ord at væ-
re krafftigt / i det at mand hører / fors-
staar oc troer det / saa bekiender hun
det samme icke andet at være / end
nogle døde Bogstafue / som intet
kunde vdrætte / naar mand til Trold-
dom

Signelse oc Manelse.

dom oc Signelse skriffuer oc bær det
paa sig.

For det Femte / skal alder oc bort
rycker denne falske menning oc vrang
ge Tro / Mennisten fra den rette oc
sande Guds Ords brug / som er / at
vi skulle met et rærsindigt Hierte
troe det / oc formedelst samme Tro
bliffue salige. Vdi denne rette brugs
sted / haffuer Dieffuelen indført oc
indryet i verden / denne falske vrang
ge Tro oc Affguderi / at Mennistene
skulle troe nogen forborgen oc hem
melig Krafft eller vdrætning / at væs
re i de Bogskaffue / som Guds Ord /
oc det hellige S. Hansis Evangelii
um skriffuis met / imod Kaaldefuge /
Forgiørelse / Jæ / verck / oc Dieffue
lens Suigæctighed.

For det siette / faae de Menniske
fielden aff Verden en god Affgang /
som forlade dem paa nogen Tro
doms skriffter / Kune Bogskaffue /
Kaarssens Tegne / vnderlige ord / etc.
Exempel haffue vi her paa / i den Hi
B storis

Om Trølddom/

storste Relation, om det gruelige
Forraderij/ som to aff Kong: Ma-
yest: i Skotland/ Kong Jacob den
VI. hans Underfaatte / haffde sig
fortagen mod hans Mayest: Per-
son/ huilcken er paa Danste prentet
i Kjøbenhaffn/ Anno 1601. med
vor Naadigste Herris Privilegio,
At effter den Gress von Goruie, med
sin Broder Mester Alexander, haff-
de taget dem fore / at formyrde for-
bemelte Kong Jacob i S. Hans
by/ i Skotland/ den 5. Aug. An. 1600.
Men Gud gjorde det dog saa / at de
to Forraderie bleffue nedderlagde / oc
effter den Gressue von Goruie aff
K. M. Tiener vaar hieristucken oc is-
hielslagen/ lod K. M. sege oc besee
hans Klæder / om de kunde finde no-
gen Gressue eller skriffuelse / huor vd-
aff hand kunde haffue nogen klar bes-
skeden om dette forraderij / men intet
funde de haff hauem / vden en tilsams-
mensøet Dose/ aff Pergament giort/
som vaar fuld med selsomme Bog-
staa-

Signelse oc Maelse.

stafue oc striffuelse / som mand brus
ger til trolden / oc andre ord / som de
bruge til at besuærge / vdi huilcke
Bogstafue oc Striffuelse / som det
stunctis / hand haffde sat hans tillid /
tænkendis / at hand foruden denne
icke kunde bliffue bestærmet / oc der-
for hand stedse oc altid haffde baaret
denne Skriff omkring met sig / men
hans jammerlige Endeligt giffuer
tilkiende / huad saadanne Skriffet
kunde hielpe. Derfor huilcken som
bruger denne wgdelighed oc falske
mening / hand haffuer forkast oc fors-
saget troen / er falden fra Guds Na-
de / oc beuissis at være Dieffuelens / oc
icke Christe Tiener / oc neppelig dæer
vel aff denne Verden.

For disse sagers skyld vil ieg nu her
bestriffue et Spørsmål / om Trol-
dom / Signelse oc Maelse / som mig
er foregiffuet aff en ypperlig adel
Mand / oc Suar der til: Huilcket
Spørsmåls Forklaring oc vdeleg-
gelse / visselige er storligen fornøden /

B ij bes

Om Troldom/

befynderlige i denne Tid / i huilcken
Dieffuelen nu paa ny igien fornyer
sine gamle Konster / til at formørcke
det klare Evangelij Luf.

Spørsmaalet liuder
saaledis :

Om Troldfolck / det er / de
som enten med Signelse / Ma-
nelse / Tæfning / Tegn / Billede /
eller noget andet / som der til
aff en vrang Tro brugis / mes
ne sig / enten at kunde skade el-
ler gavne Menniskene : Eller
ocfaa de som noget andet bru-
ge med Troldoms konst / skulle
lids i den Christen Menighed
eller ey ?

Paa det at ieg rattelig/ oc vden
Bildfarelse / kand suare til dette
Spørsmaal/ da siunis mig nytteligt
at vare / at disse fem efftersølgende
Spørsm

Signelse oc Manelse.

Spørhmaal/ effter huer andre/igens
nemseis oc forklaris.

- I. Aff huem Troldom haffo
uer sin begyndelse?
- II. Om Troldom er krafftig
i sig self?
- III. Huorfore Gud tilsteder/
noget at vdrættis/for-
medelst saadane Dieff-
uels Konster?
- IV. Hvilcke steder i den hellske
Skrifte der forblu-
de Troldom?
- V. Hvilcken en stor Synd
Troldom er?

Aff disse Spørhmaals forklaring
skal mand lætteligen kunde suare til
det fremsætte Spørhmaal.

Om det Spørste.

Endog / som Augustinus si-
ger / oc Epiphanius vidner /
B iij at

Om Troldom/

at Zorastres / de Baetrianers Konning / som leffde i Ninj / Babylons Kongis tid sigis at hafue været der første / som paafant Troldoms konst / Dog alligeuel legger *Methodius* i sine *Revolutionibus* , Troldom ratseligen Dieffuelen til / at hand den skal hafue paafundet / huilcken der gaff Cains Børn disse Konster / Anno 340. i Jareds Tid / som vaare den siette Mand fra Adam / fordis saa / siger *Methodius* : I det 3. cap. oe 40. Jareds Aar / opstode nogle Mænd / som vaare en ond Konstis paafindere / wraatferdige / oe fuld aff all Skalkhed / aff Cains Børn / som vaare *Jobeth* , *Tholuscol* , *Lamees* Børn / som vaare blind / huilcken oe saa ihjelslo Cain : Huilcke Dieffuelen regærede / oe der effier omuende dennem til all Troldoms konst. Dette siger *Methodius*.

Men der er ingen tuil paa / at Dieffuelen hafuer jo optænckt disse forbandede Konster / at hand saales
dis

Signelse oc Manelse.

dis / met tiden / kunde met sin onde
stanc oc Wreenlighed dempe oc i
gienstyde Guds Ords allerreemste
Kielde / oc vdslette den sande Guds
dyrkelse / oc i hendis sted indskickte
falsk Mening oc vrang Tro / Suig
oc bedragerij. Gen. 3. Ja hand lod det paa
kiende / strax effter at Wennisten
vaare skabte i Paradis / i det at hand
gick til vore første Forældre / oc met
sin kraaglow oc falske Bdydning/
ledde dennem fra Guds Ords lydigh-
hed / oc kom dem til at de forsagede
Gud / oc adlydde Dieffuelen / huor
for de met alle deres Effterkommere/
maatte lide allerstøest straff / oc haff-
de slet aldelis forfaret / oc blefuet bors-
te til euig tid / der som Gud aff sin sto-
re Misskundhed for sin Söns skyld/
icke haffde opræt denem / men den ny
forjættelse / om Quindens Sæd.

Men her skal mand met allerstør-
ste flid betæncke / Dieffuelens onde
oc vrange effterfølgelse / oc hans sne-
dige oc forbarffuelige Konfighed /

Huilcken der effterfølger Gud (paa
 det hand land skule sit Suig oc bes-
 drager) lige som en Abe / at vdspre-
 de oc forvje sin foruende oc forbarffs-
 uelige Religion / oc vrange dyrkelse.
 Fordi / lige som Gud bruger tre reds-
 skab / til at oplære Menniskeni den
 rette sande oc salige Guds dyrkelse
 oc tieniste / foruden Mirakel oc ans-
 dre Guddommelige Gierninger /
 met huilcke hand stadfester sit Ords
 vished. Det første Redskab er Ords
 1. *Verbum.* det / huilket indeholdis i Propheters
 2. *Sacra-* nes oc Apostlenes Skriff. Det an-
menta. det ere Sacramenterne / som oss ere
 befalede i hans Ord / huilcke ere lige
 som nogle siunlige Prædickener.
 3. *Spiritus* Det tredie er Aanden / ved huilcken
 4. *S.* Gud er krafftig i Ordens Prædis-
 cken / oc Sacramenternes brug. Li-
 ge saa haffuer oc Dieffuelen / huil-
 cken Paulus kalder denne verdens /
 det er / alle Wgudelige Menniskes
 Gud / tre Stycker / at stadfeste sin
 løgn met / foruden de optænckte Mi-
 rakel

Signelse oc Manelse.

rackel oc Bedragerj / huilcke Pawe-
dommet vaar suid off. Forst haßuet
hand sit Ord. Dernet (saa at sig) 1.
sine Sacramenter. Oc saa der til sin 11.
Aand / ved huilcken hand er krafftig 111.
i sit Ord oc Sacramenter.

Dießuelens Ord er en part / Sos
phistiske foruendelse oc Kraaglow
paa Guds Ord. En Part Mennt-
skelig paafund / som er tuert imod
Guds ord. En Part nogle viffe ords
Vedtee / som steer aff en vrang tro /
huilke vedtagne Ord tilleggis no-
gen Krafft / i det at de skriffuis eller
opregnis / som mand kand see i tro-
doms Konst.

Dießuelens Sacramenter ere is
ete eet slags / men mange / som ere
viffe tegn / Figurer / Billeder / oc alle-
haande tingesters vanbrug / som er
Salt / Jord / Vand / Papir / Vox /
Traad / Sax / Saald / Negle / Haar /
dode Mennters Hoffuetpander /
Lander oc Been / Messerijn / Døbes
vand / Vox aff Kirckelius / Jord off

B v

Kits

Kirckegaarde/Kirckengle/rē. Dieff-
uelens Aand er den / ved huilcken
hand er krafftig i sit Ord oc sine Sa-
cramenter / til deres Jordærffuelle /
som lade sig lede oc driffue aff hans
nem / imod Guds Ord / oc holde me-
re aff Dieffuelens Løgn / end aff
Guds Sandhed.

Vdi disse vlydighedsens Børn
haffuer Dieffuelen si fulde Herre-
dømme / som Paulus siger / enddog
at hans forsæt tijt oc offte aff Guds
Gødhed forhindris. Fordi Dieffues-
len haffuer ingen større lyst / end at
hand kand hen lede Mennisten til
Guds foractelse oc bespottelse / oc at
hand i nogen maade kand efftersø-
ge Gud / vnder et Engle skin / oc der
med kuldkafe Mennisten i all falsk
mening oc vrang Tro / paa det at de
omstær kunde vnyckelig met hannem
forfaris / oc bliffue borte. For anden
Sags skyld tør mand icke tæncke at
Dieffuelen haffuer indført Trold-
doms vngudelighed i Verden / end at
hand

2. Cor. 11.
v. 4.
Formas
se vertit
in omnes

Signelse oc Manelse.

hand met nogen fordommelig oc
vrang Religion oc Dyrckelse / kand
fatte Meniskens sind / at de icke skulle
bliffue ved den sande oc salige Guds
Tieniste / oc bliffue salige / paa det at
hand skal icke alleene met sine Engle
kastis i den euige Pine. Thi effter at
den forgiffrige Skalck oc Forrader
vel viste / sig icke at kunde tilraade
Mennifcken / at slæt bortkaste al Guds
Tieniste oc Dyrckelse / fordi at alle
Mennifte / end oc saa de allergroff-
ueste Folck paa Jorden / som Cicero
siger / haffue altid hafft nogen Mes-
ning om Religionen / huor aff de fors-
staa at mand skal tiene Gud / oc det
haffde de aff Naturen / derfor flyde
hand til det som nast vaar / oc vdi
den sande oc salige Guds Tienistis
sted / indstickedede en falsk oc fordom-
melig Dyrckelse oc Tieniste / vnder
huilcken all Guds Ords vanbrug /
falsk mening oc vrang Tro / som steer
vdi Troldom / besluttis oc indehol-
dis.

Dee

Om Troldom/

Det er korteligen sagt / om Troldoms Wgudeligheds oprindelse / huem den begyndte / oc i huad mening hun bleff optænkct. Nu efftersfølger det andet Spørksmaal.

Om det Andet.

Efterat der nu er tilkiende giffuet oc beuist / at Diabluen / som er Menniskens saligheds Fiende / er allene den rette robd oc begyndelse til troldom / oc all wrang Tro oc falsk Guds tieniste / huilcken der stikker oc lauffuer alle sine Raad / Anslag / suig / bedrægerj oc paafund der heden / at hand kand kuldkaste Mennisken (som formedelst Affguderj salde fra Gud) i ewig Pine oc bedrøffuelse. Saa efftersfølger nu det andet Spørksmaal.

Om Troldoms Læfninger / tegn / Figurer / Billeder / oc andet / ere krafftige i sig self eller ey?

Dee

Signelse oc Manelse.

Der til siurer ieg eenfoldeligen oc
klarligen / at Troldfolck kunde aff
deres egen maet oc konst aldellis in-
tet vdratte / fordi der er stact ingen
maet eller Krafft vdi de vedtagne
Ords opregnelse / Tegen / Billeder /
figurer / Vorbørn eller andet / Men
Dieffuelen / med huilcken Troldfolck
haffue giort pact / paa det at hand
kand stadfeste Mennisken i Bildfa-
relse / da vdratter hand meget til
Troldom / huilcket lætteligen kand
her aff beujsis.

*Chaldaer, Arcader, Ægypter,
Indier, oc andre mangeslags folck /
haffue brugt Troldom / icke anderles
dis end vore Troldkoner giøre / men
det er vist / at der ere mange slags
Form oc maade til / at bruge Trold-
dom med / oc mange atskillige Ord.
Thi effterdi det Folck viste intet aff
Christo eller hans Evangelio at si-
ge / haffde de langt andre slags Trold-
dom / end Dieffuelens Dienere hoff
off haffue / huilcke som vanbruge
Guds*

Om Troldom/

Guds Ord oe Christi Naffn / De
hellige Evangelij Ord / oe Guddoms
melige Sacramenter / Daaben / oe
Herrens Naderis Brød oe Vijn/
met huilcket de giffue tilkiende / sig at
være tj dobbelt verre oe stemmere /
end de aff *Chaldaea* oe *Arcadia*. For
disaa / de *Chaldeer* brugte Dieff
uelens Ord / oe onde Aanders sam
tale oe ord / Men vore Troldko
ner misbruge bespottelige det sande
Guds ord / oe Christi naffn / til deres
Dieffuels squalder oe vildfarelse. De
Chaldeer haffde i fordom Tid en
Spaadom / til huilcken de brugte et
Saald / lige som et vist Tegn / eller
Dieffuels Sacrament / saa tist som
de vilde lede effier noget som vaar
boristaalet. Vore Troldkoner pleye
oesaa at bruge saadan Spaadom /
naar de lede effier noget staalet / ens
dog de haffue icke de samme Ord i de
res spaadom / som *Chaldeerne* haff
de / huilcket de vaare storligen oe als
delis forspden / dersom nogen mact
eller

Signelse oc Manelse.

eller krafftighed skulde vare i de ord/
som der til ere vedtagne: Dore
Trolldsolet bruge met Spaadommen
nogle Ord / aff den halffrediesinds- ps. 50/12.
tiuende Psalme / huilken de læse el
ler mumle offner et saald / saa sigen
dis: Naar du seer en Tyuff / da
løber du met hannem / huilke
Ord der i Sandhed intet giøre eller
vdrætte til det forsæt / Fordi / David
straffer i den sted den onde lyst oc bes
garing i dem / som offuergiffue deres
kald oc effier følge dem / som met ræd
oc wræt sancke Guds oc rjgdom til
hobe.

Her aff er det klarligen beuisseligt /
at der er huercken i ordene / icke heller
i Sacramenterne / det er Saaldet /
saxen eller Nøgelen / som der til brus
gis / nogen Spaadoms Krafft / om
det som er bortstaalet / Men krafften
oc Vdrætningen er hoss Dieffues
len / huilken met denne vijs oc maas
de giør sig Wennisten vnderdani
ge / at de skulle vanbruge **WDS**
Ord

Om Troldom/

Ord til deres egen fordærffuelse /
fordi Diefflelen haffuer ingen stö-
re lyst oc tidskort / end at hand kand
inddriffue oc nöde Wennisken / is
mod Guds Ord / til atskillige vrang-
ge Meninger / falsk Hellighed / oc
Guds Ords vanbrug. Thidet er in-
gen Salighed / vden for Guds ords
rette brug / huilcken der staar i disse
fire Stycker.

1. Det første er / at wi rætteligen aff
Guds Ord lade oss oplære / om den
sande Gud / om hans dyrckelse oc ties-
niste / oc om andre Stycker / som hø-
re til Wenniszens salighed.

2. Dernest / at wi effter Ordet / sætte
vor Tro oc tilljd til Gud.

3. Fremdelis / at wi formedelst Tro-
en / forhaabe oc vente det som oss er
tilsagdt oc loffuit.

4. Det sidste / at wi giøre oc leffue
effter Ordet : Dersom wi bliffue i
denne Ordens rette brug / indtil ens-
den varactige / da bliffue wi salige /
Men huilcken som gipr der imod /
hand

Signelse oc Wanelse.

hand frister Gud / huilcken hand skal
finde paa den yderste Dag / som en
streng Dommer / vden hand i tide
gijre Poenitens / oc omuender sig.

Paa det sidste beuijsis oesaa her
vdaff / at Troldkoners oc Troldkars
tes trolderj hassuer aff sig self in-
gen krafft eller maet: Fordi som *Au-
gustinus* siger / effier at Troldfol-
ckenes vedtagne ord bleffue almind-
delig aabenbarede / da haffde de in-
gen maet ydermere / naar mand dem
opregnede: Fordi Dieffuelen tilste-
der icke / sine hemmelige Konster at
bliffue almindelige aabenbarede /
paa det at de Forstandige icke skulle
forstaa / huor gæckelige de ere / oc at
hand saaledis met sin Religion skul-
de bliffue bespottet oc foractet.

Om det Tredie.

Naar Menniskene høre de
Troldoms Konster / huilcke
Dieffuelen hassuer paa sin-
det / nu at gijre stæde paa Korn oc
Gryd

Erøde / nu at fordærffue Jolek os
 Sax/cic. strax spørge de : Huorfore
 Gud tilsteder haniem saadant?
 Hul hand ick sætter sig imod
 Dieffuelen ? Huorfore hand
 tilsteder/sit Nassin i saa maade
 at bespottis iblant Mennt-
 sten ?

Der suarer ieg saa til : sagen huor-
 fore saadant steer / er strax tilrede /
 Fordi David i sin 81. Psal. v. 12. 13.
 suarer / saa sigendis : Mit Jolek her-
 de ick min Koff / oe Israel lydte mig
 ick / Saa lod ieg dem bliffue i deres
 hiertis foruende Anslag / at de maats
 ic vandre effter deres Raad. Item/
 Paulus i sin anden Epistel til de
 Thessalonicker / i det 2. Cap. suarer/
 saa sigendis : Fordi de ick vilde
 tro Sandhed / gaff Gud dem
 krefftige Bildfarelser / at de
 skulde tro Vogn. Item / Rom. 1.
 v. 28. Lige som de ick hulde for got/

2. Theff. 2.
 v. 10 / 11.

Signelse oc Manelse.

at haffue GUD i sinde / sa gaff
Gud dem hen i deres Sind / som
duer inder / at giøre de vsømmelig-
ge Ting. Men Løgn er lige saa
vel all GUDS Ords vanbrug /
imod hans Billie / som alle Dieff-
uelens oc Wrennistens paafund /
huilcke der føre oc indtrycke i Ver-
den nogen Wgudelighed oc falsk
Hellighed.

Derfore tilstedis Dieffuelen /
at giøre Wrennisten Skade paa
Guds oc Liff / saa meget som vore
Synder fortiene / De saa meget
som GUD hannem / til at forsø-
ge andres Tro mee / tilsteder.
Saa meener oesaa *Augustinus* .
der hand siger: Det er icke vnder-
huorfor Gud det tilsteder / at de
som det høre oc see / kunde forsøgis /
huad Tro de haffue til Gud. Denne
Sentens stadfester den hellige Sa-
der mee Guds Røst / i den femte
Mosi Bog / xiiij. Capit. Om no-
E ij gen

Deut. 17.
v. 1.

Om Troldom/

gen Prophete eller Drømmere staar
op iblant eder: oc giffuer dig et tegn
eller noget vnderligt/ oc det tegn el-
ler vnderlige ting kommer/ som hand
sagde dig om/ oc hand siger: Lader
off gaa / oc effterfølge andre Guder/
da skal du icke lyde samme Prophe-
tis eller Drømmeris ord/ Thi Her-
ren eders Gud frister eder / at hand
vil forfare / om i elste hannem aff
gantse hierte eller ey / Fordi Dieff-
uelen vil icke andet met sine Trold-
doms Konstler / oc fordærffuelig suig
oc Bedragerij / end at Menniskene
som dem tilhenge / skulle i saa maade
met tiden falde fra det sande Guds
Ord/ indtil saa længe de staa oc alde-
lis saa forsaget Gud oc hans hellige
Evangelium / sig selff til euig For-
dærffuelse / andre til allerstørst For-
argelse.

Men her imod sige nogle / paa det
de skulle sinnis at være vjise / oc vide
noget / i saa maade: Legomens sund-
hed oc Karsthed er Guds Gaffue /

Signelse oc Manelse:

oc en god Ting/ dersfore / om mand
den mister/maa mand i huad maade
mand kand/ hende igiensøge: Oc
om Legomens Sundhed oc karsthed
er formedelst Dieffuelens konst bort-
tagen / huorfor maa mand hende i-
cke formedelst Dieffuelens Konst igiensøge. Der stendis oc saa de/ som
sige det der meget sleimere er / oc mes
en wreen Mund vdgifue mogen me-
re wgudelighed / til Christi Evange-
lij bespottelse. Men dennem suarer
Augustinus met disse Ord: Huils
eken som vil haffue Salighed foru-
den Saliggjæteren/ Oc foruden den
sande Wijsdom atter sig at kunde
bliffue wijs oc forstandig / hand skal
(icke karst/ men siug/ icke wijs/ men
en Gæd) arbejnde i sin Siugdom /
oc bliffue i sin skadelig Blindhed gaa-
ten/ oc en Daare/ Dersfore all forfær-
ring oc vdfrittelse / oc all Helbrede
som vdkræffuis oc begæris aff Trol-
doms Konst/den skal heller kaldis dø-
den end liffuet. Dette siger *August.*

C iij

Der

Om Troldom/

Derfore / huilcken som haffuer
omhyggelighed for sin Salighed /
oe det euige Liff / hand skal effter
1. Cor. 10. Pauli Raad / i huad hand gior / det
d. 31. skal hand gior i vor Hærris Jesu
Col. 3/17. Christi Naavn / oe aff hannem begæ-
re sin Sundhed oe Karsthed / oe føre
der til rette sticketlige Middel oe Læ-
gedom / icke friste Gud / huilcken der
tilsteder meget at skee formedels
Dieffuelen / paa det hand kand fors-
søge sit Folekis Tro / oe paa det / at
alle de som lade sig regære aff Dieff-
uelens Ord oe hans Sacramenter /
oe forætte Gud oe hans Ord / skulle
til euig tid fortabis. Icke vil det hel-
ler være / at nogen vil mene sig / at
kunde tilhenge baade Gud oe Dieff-
uelen / Fordi / Gud oe Belial haffue
ingen Samquem tilhobe. De Eli-
as siger til den ugudelige Achab oe
1. Ke. 19. hans Hoffstienere / oe til det gants-
d. 21. ste Folek : Huor lange ville i halte
paa baade Deen ? Er Herren en
Gud / da effterspiger hannem / Men

Signelse oc Manelse.

er Baal / da effierfølger hannem.
Der foruden / effierdi at Gud er nids
kier / tilstedes hand icke den mindste
Pricke aff sin ære / at giffuis Diess
uelen.

Om det Fjerde.

DEt fjerde Spørgmaal er om
de sieder i den hellige Skrifte
som forbiude Troldom. En-
dog at det nock er beuist aff det som
tilforne er omtald / at Troldom er
baade fordømt aff Gud / Oc de som
diffe Konster bruge / Gud til forhaas
nelse / ere icke varde at de skulle see
Solen/dog vil ieg opregne nogle faa
vidnisbyrd / som den forbiude / huor
aff mand oesaa kand forstaa / huor
hadst oc vederstyggeligen ting / trold
doms ugudelighed er for Gud.

Det Første oc det andet Guds
Bud de biude strengelige / oc befale /
at mand skal haffue en fast tro oc til-
lid til Gud alleene / oc forbiude all
Tillid til nogen anden ting / Der off-

Om Trolddom/

uer fordomme de all Guds Ord oc
hans Naffns vanære: Du skalt
Erod. 20/
§. 2. 3. icke/ siger hand/ haffue fremme
de Guder for mig. Du skalt icke
bruge din Guds Naffn fors
fængelige.

Levit. 19/
§. 31. I den tredie Mofi Bog 19. Cap.
siger Gud: Vender eder icke til
Spaamænd / Oc i skulle icke
spørge noget aff Togens vblegi
gere/ at i blifue tvrene hoss dem.
Med dette Herrens Ord offueruindis
oc beuissis baade Troldfolkene
selff/ oc de som bruge deres hielp/ at
være. bestittede oc skyldige.

Levit. 20/
§. 6. I den samme Bogs 20. Capit.
Naar en Siel vender sig til
Spaamænd/ eller til dem som
vblegge Tegn/ at hun gjør Ho
rerij effter dem/ da vil teg sætte
mit Ansiet imod samme Siel/
oc oprycke hende fra sit Sold.
Dets

Signelse oc Manelse.

Dette Herrens Bud oc Befalning
indeholder tre Stycker. Først lærer
det/ at Troldom oc Spaadom er en
vederstyggelig Ting for Gud. Der
næst giffuer det klarligen tilliende / at
de som bruge Troldoms Konst / ere
Aandelige Hoerkarle oc Horer / som
de der vige fra GUD / deres rætte
Husbonde / til den allerstemmiste
Hoerkarl / som er Dieffuelen. For
det Tredie siger Gud klarligen / at
hand vil tage oc oprykke bode Trold-
folkene selff / oc dem som bruge de-
res Raad oc Sierninger / fra sit
Guld. Oc det formedelst Dffrighe-
den.

1.

2.

3.

I den femte Mofi Bog 18. Cap: Deut. 18.
Der skal icke være nogen v. 10, 11.
Spaamand eller Daguellere/
eller nogen som arer paa Su-
leskrig / eller Troldkarle / eller
Manere / eller nogen Sandsi-
gere / eller Tegns vdeleggere / el-
ler

S v

ler

Om Trolddom/

ler nogen som gjør Spørſke
maal til de Døde. Thi at huo
som ſaadant gjør / hand er en
vederſtyggelighed for Her-
ren / oc for ſaadan vederſtyg-
gelighed bortdriffuer Herren
din Gud dem bort fra dig.

Exod. 22.
v. 18.

I den anden Moſi Bog 22. cap.
Du ſkalt icke lade Troldkoner
leffue. Denne Loug taler derfor
ſaa om Quindeligh / fordi at altid/
oc i alle Land / haſſue Quinderne
været mere tilbønelige til den ſynd /
end Mændene : Lige ſom det oſſaa
i dette Rige befindis.

Mer diſſe / den hellige Skriffis
Vidniſshyrd / beuiſſis nock / at all
Troldoms Konſt oc vrang mening/
i huor læt hun ſiunis for Mennis-
ken / er et ſtort vederſtyggeligt Aff-
guderj / oc en fraſaldeliſe fra den ſans-
de Gud.

Der foreuden / Alle de Vidniſſe
hyrd

Signelse oc Manelse.

byrd i den hellige Skrifte / som for-
dømme Affguderj / de fordømme os
saa Troldom.

Om det femte.

Aff dette / som nu tilforn sagde
er / forstaaes osaa / huor stor
en Synd Troldom er. Fordi/
Troldom / i huor læt den siunis / er
intet andet / end den sande Guds
forneetelse oc forsuerelse / En
vreen Hedensk oc Dieffuels
falsk Hellighed / Evangelij for-
uendelse / En Pact met Dieff-
uelen / Den Christelige Troes
neetelse oc affsigelse. Met saa
Ord at sige: Det er at forsage den
sande Gud oc hans Ord / oc tilhen-
ge Dieffuelen / oc hans Suig oc bes-
dragerj / De saa aldels bliffue en
Dieffuel aff et Menniske.

1.

2.

3.

4.

5.

Siens

Tiensuar til Spørß
maalet.

STensuar til det fremsætte
Spørßmaal / kand lættelig
tagis aff det som nu er sagt.
Fordi / huad er wilberligere / end at
lide den i den Christen Menighed /
oe i Meniskens Samquem / som
met Troldom oe falsk hellighed / be-
skaar oe bekiender sig / at vare Guds
Siende? Jeg veed vel / at de som haf-
ue vndergiffuet sig saadan Dieffuels
tjeniste / de mene oe sige langt anders-
ledis. Men dennem suarer Paulus/
saa sigendis: De sige vel at de
klende Gud / men de necte han-
nem met deres Stjerninger / eff-
terdi at Gud hassuer Beders-
stygghelighed til dem / oe de ere
vduelige til alle gode giernin-
ger.

Derfore skulle de ingentunde lis-
dis i den Christen Menighed / som
vans

Signelse oc Mæntse.

vanbruge Guds Naffn til nogen
Troldoms besukerelse / huad heller de
sige sig der med at ville giøre Gavn
eller skade. Fordi at wi haffue ick
saaden en Gud / som imod sit eges
Ord / imod sin are / imod Evangelii-
um / kand foruore saadan Duff-
uels Ugudelighed / til Menniskens
skade.

Derfore maa de skal Verdslig
Offrigbed / effter Guds Loug / i den
anden Mosi Bog 22. Cap. Exod. 22.
v. 18. Du
skalt ick lade nogen Troldkone
lessue. Item / effter Keyserlougen
in Codice, oesaa effter vor Danske
Loug / Ja med saa Ord at sige / effter
alle Folckes Seduane (om de ellers
ratteligen ville forestaa det Embed/
som dennem aff Gud besalet er) brin-
ge Hærrens Dom imod saadanne
Guds Besspottere / oc strengelige see
til Troldkarle oc Troldkoner / oc ta-
ge dennem aff Verden / at Hærrens
Naffn ick formedelst dennem skal
besspottis. Huo

Om Trolddom/

Huosomheldst der imod givr / en
ten aff Wiskundhed / hand skal vide /
at det er en grum Barmhertighed /
som sparer nogle faa onde / til man-
ges skade og Fordærffuelst / eller for
Persons anseelse / eller for Pennin-
ge / hand skal vide sig at offuertræde
den Regel / som alle Dommere er aff
Herren forstreffuen / og derfor falde
i Guds Haand / og bliffue skyldige i
den samme bespottelse. Fordi hand
icke allceniste tager fremmede Syn-
der paa sig / for huilcke hand ogsaa
bliffuer skyldig for Gud / og acer
Guds Ord for intet / Men hand ogsaa
saa / som en wiro Hyrde / og wstø-
sommelig Menighedens forsøræere /
med sin forsømmelse / og sit Embedis
forladelse / tilsteder sine Vndersaats-
te / at fly til Dieffuelens Lejr / huil-
cket er den grummiste Sierning / der
nogen kand tæncke.

Derfore skal Verdslig Offrige-
hed / lige som alle Guds hellige Guds-
ords Boetere / saa megit den vduor-
tis

Signelse oc Manelse.

is Lydattighed er anseendis / mee
all hellig widkerhed straffe all Guds
naffns bespoetelse / oc legge vind paa
at de kunde vare deres Vndersaat-
tes Spejel / til all dyd / Guds frel-
hed oc Arligghed / paa det at Vn-
dersaattene / som giffue aet paa dem/
kunde haffue et arligt Leffnis effter-
siun / huilcken de maa tryggeligen til
Guds are effterfolge.

Denne paamindelse haffuer ieg
nu saa laet vdgaa / paa det at Offe-
righeden icke daarlige skal handle
noget / oc icke vdfyre wskyldige
Blod / til deres egen Fordarffuelse /
førend de fuldkommelige saa offuers-
høre / vdgranstet oc forfaret Sagen/
oc paa det de icke aff nogen synder-
lig Affect eller begaring / Men aff
Kærferdigheds kjerlighed skulle bru-
ge / icke deres / men Hærens Dom/
paa de skyldige.

Deite er det / som paa denne Tid
indsalder / om det fremsatte Spør-
maal / en anden Tid vil ieg / om des

Om Trolddom/

te icke siunis nock at vaxe / det same
me ydermere forklare.

Om Diefflema- nere.

SEr paa siode sig oesaa hine
Diefflemanere / huilke som
mene sig formedelst nogle ved-
tagne Ords opregnelse at kunde vdi
driffue Dieffuelen / eller oesaa at
giøre Ormes Forgiffte til intet. For-
di denne S. Povelis Sentens er stas
dig og vryggelig: Bogstaffen slar
ihiel / Men Anden giør leffuendis/
fordi den hellige Skriffte / i det mand
den troer og legger paa Hiertet / er
det en salig Lærdom / Men i det at
hun opregnis / læsis eller skriffuis /
foruden en liffactig Tro / er det icke
en god Bogstaf og slar ihiel / og det
icke aff sig selff / eller sin egen Natur /
Men for Meniskens skyld som van-
bruge Bogstaffen. Derfor / lige
som ieg visseligen troer og acter / at
det

2. Cor. 3.
§. 6.

det er
sig
nogle
soms
man
ieg d
Aan
mede
offue
uer h
L
lige
vnde
Lige
delan
sti R
eller
Gul
Fraf
at
synd
Me
vdro

Signelse oc Manelse.

det er Troldom / om nogen tæncker sig at kunde vdsage Dieffuelen / med nogle vedtagne Ords krafft / i huads somheldst Ceremonier eller Tegnmand der til bruger : Lige saa siger ieg det at være Gudelige / oen sterck Raads Vidnißbyrd / om nogen for medelst Troen oc Guds paakaldelse / offruer under Dieffuelen / oc vdriffuer hannem aff sin Solig.

Dette regner ieg iblant de vnderlige Gierninger / med huilcke Gud vnder tiden beußer sin næruarelse / Lige som det i fordam tid stede i Jødeland / oc der effter i den første Christi Kircke. Men at tillegge Nagelse / eller Papistisk smørelse / eller nogen Guds Ords Tieneris Orden / denne krafft / det er slæt Gæckerij / Effterdt at det er en brendendis Troes besynderlige Gierning / oc icke noget Meniskelig Stats eller Ordens vdræning.

D

Om

Om Kaarffsens Tegn.

Der foruden siøde sig oesaa
 imod troens Natur / de som
 tillegge Kaarffsens tegn / en-
 ten tegner med Singre / eller streff-
 uet / eller giort aff Træ / eller anden
 Materij / nogen krafft imod Siug-
 dom / eller imod Dieffuelen / Fordi /
 Figurex eller tegn ere icke krafftige /
 huercken aff Naturen / icke heller aff
 Guds ordning oc stic. Dette tegn
 haffuer oc ingen foriættelse.

Derfore er det aldeltis wchristelige
 oc wgudeligt / at tillegge Kaarffsens
 Tegn nogen forborgen Krafft eller
 maect.

Her maatte nogen si: Er det
 da icke tilbørligt / at et Gudfryctige
 Menniste betegner sig med Kaarff-
 sens tegn? Maa mand icke haffue
 Kaarffsens tegn giort eller streffuit?
 Svar: Det er tilbørligt / med saa
 skal / at misbrug oc vrang tro er bor-
 te. Det er tilbørligt / om du bruger
 Kaarff

Signelse oc Manelse.

Kaarffet lige som et Felttegn / som
skal paamine dig om Christi seyer-
uinding. Det er tilbørligt / om du
haffuer det Kaarff i steden for en
Christen Ridders løsen eller Felt-
strig / med huilket du bekiender oc bes-
taar dig / at være Dieffuelens oc
hans Lemmers Fiende / huorfore ieg
ingenlunde forbiuder det hellige
Kaarffis tegn at indtrycke i Børns
Ansiet oc Bryst / naar de døbis / med
saa skæl / at det skeer alleniste til den
ny indujelsis tegn / ved huilcken de i
Daaben suerge den Kaarffeste Chris-
to / oc loffue sig at ville stride vnder
hans Fennicke. Det er tilbørligt /
om du sætter Kaarffens tegn for di-
ne Dyen / lige som den Christelige
Lærdoms amindelse / om du haffuer
det som Christi pinis. hukommelse /
om du opreyser det som en Triumph
oc Seyeruindings tegn / at Dieffue-
len er offuervunden.

Tuert imod / er det wtlibørligt /
at opreysse noget Kaarff / for huil-

D ij

cket

Om Troldom/

cker du skulde nedfalde og tilbøde /
fordi det strider klarligen imod det
første Bud / og imod den Bøn / som
off er forskreffuen aff vor H α α α α
Christo. Det er icke tilbørligt / at du
tillegger Kaarffet nogen krafft / imod
sugdum eller Dæffuelen. Det er icke
tilbørligt / at mand for nogen
Religions eller Guds tienistis skyld
bær Kaarff paa Klæderne / som et
slags Muncke gære / fordi dette er
altsammen besmitet med falsk Hel-
ligheds Smitte. Men at nogle aff
de hellige Fædre / *Augustinus* , *E-*
piphanius , og *Athanasius* , siuntis
megit at tillegge Kaarffens tegn /
det skal væt forstaaes / effter de maas-
der / som ieg nu her hæffuer opreg-
net.

Der foruden synde de oesaa her
vdi / som tillegge vjet Vand / vjede
Liuß / vjet Salt / Christne / Papistisk
Smørgelse / Papistisk Olie / og an-
dre falske og gøckelige Papistiske Cere-
monier / nogen krafft imod Guds
Ord.

Signelse oc Manelse.

Ord. Fordi de som det giøre / de icke
 alleeniste friste Gud / Men de oc saa
 bruge det / for huicket en liffattig oc
 saliggjørendis Tro' aldelis forskres
 etis oc forfardis. Thi dette er Tro'
 ens Kofft: Dit Ord er mine Guds psal. 119.
 ders Eyete / oc mine veyes Luf. Jeg 9. 104.
 haffde foret oc sæt mig for / at bes
 uare dine Kæiserdigheds Domme.
 Ja / dette er Troens rætte art / at den
 icke søger hielp haff Troldfolck / Si
 gnekoner / Spaamænd / eller andre
 Satans Lemmer. Den icke mee
 Saul / 1. Sam. 28. v. 7. søger raad
 haff Spaakoner i Endor. Icke mee
 Ahasia, 2. Reg. 1. v. 2. haff Baal-
 seub / den Fanden i Ekron / Men
 langt heller mee den gode David /
 haff den leffuende Gud i Himmes
 len / Psal. 120. v. 1. Jeg holt mig til
 Herren i min Nød / ieg raabte / oc
 hand bønhørde mig. Mee Esaias /
 Esa. 26. v. 17. søger Hærens Ans
 fiet. Mee Josaphat sigendis / 2.
 Par. 20. v. 12. Bore Syen ere til dig

D iij

Hærs

Om Troldom/

Herre. Bede til Herren med Ezechias / Esa. 38. v. 2. Saa vende Ezechias sit Ansiet til Beggen / os bad til Herren. Med Ephraim sigendis / Hof. 6. v. 1. Kommer / oc lader off vende til Herren / Thi hand haffuer sonderreffuet / oc hand skal tage off / Hand haffuer slaget / oc hand skal forbinde off.

Den søger Herren med den Kongelige Mand / Joh. 4. v. 48. Med Hoffuismanden Matth. 2. v. 6. De med den Cananeiske Quinderaaber Matth. 15. v. 22. Ach Herre / Davids Søn / forbarme dig offuer mig. Item / paakalder Herren alleene i Nyden / effter befalningen / Psal. 50. v. 15. Paakald mig / etc. Esa. 55. v. 1. 2. 3. Matth. 11. v. Troen veed oc vel / mand fand icke baade søge hielp oc Raad vnder Kaarsset / hoff Gud oc Dieffuelen / 1. Reg. 18. v. 21. Matth. 6. v. 24. 2. Cor. 6. v. 15. Derfor / effterdi at en rætskaffen tro intet bruger eller forsøger imod /
ellen

Signelse oc Manelse.

eller foruden Guds Ord / da skulde
Gudfryctige sly all troldoms vaders
styggelighed / oc Papistiske besuerrel-
ser oc manelser / lige som Pestilens oc
Forgifte / oc skulle lede sig styre oc le-
de aff den Himmelske Lyce / som er
Guds Koft / huilken er giffuen ved
Propheternes oc Apostilenes Scriffe.

Den Almæctigste Gud / vor
Herris Jesu Christi euige Fa-
der / som oss ved sin Søns død
oc Pijne haffuer vdfriet aff
Dessuelens Rige oc Tieniste /
oc kaldet oss til den rette lydigh-
hed oc sande Guds Tieniste /
giffue oss Naade / at wi kunde
aff den Himmelske Koft lede
off lede / oc aff gantste mact oc
Formue / imodstaa / sly oc
sly / all Dessuels Troldom
oc Besuerelse / met anden falske
Hellighed oc vrang Tro / oc

Om Troldom/

beuare oss alle vdi sit Ruffns
fryet / bekiendelse oc paakaldel-
se / paa det wi maa vridgaa
Diesuelens Rige / oc met Gud
Fader / Søn oc hellig And /
leffue salige til euig tid / hulls
cken være ære oc mact / fra
euighed til euighed
AMEN.

Signelse oc Manesse.

PROPOSITIONES.

Imod Troldom/oc Dieff-
uelens / oc andre Creaturs
besuarelse oc Manesse:

Fremfatte i en Disputatz,

2ff

D. Niels Hemmingsøn/

vdi Martio, An, 1569.

1.

Lsterdi Gud vil aluorigen oc
strengeligen / at hans Raffen
skal helliggjoris iblant Mens-
nistene / oc vdrassuer aff alle Men-
niste/ Ruudskab/ Tro/ Haab/oc giers-
ning effter sit Ords Regel: Da for-
dømmer hand all sit Raffen oc ords
vanbrug / oc truer dem alle met euig
Straff / som det vanare oc mis-
bruge.

2.

Men / fordi Dieffuelen er den
Christen Kirckis Siende / stunder
D v hand

Om Troldom/

hand der allermest effter / at Guds
ords oc Ratts misbrug kand huer
dag / jo meer oc meer vore iblant
Mennisten. Thi mee saadan mis-
brug legger hand vind paa / lige som
mee en Krigsrystning / at vndergraf-
ue oc nederbryde den Christen Kir-
ckis Mure.

3.

Her aff kommer det / at Dieffue-
len gior sig saa tydig oc villig for
saadanne daarlige Menniste / som
misbruge Guds Ratt oc hellige
Ord til Troldom / signelser oc ma-
neller.

4.

De endog det er forstreckeligt at
tæncke paa / at Dieffuelen skal bruge
saa store tyranni imod Mennistens
Righ: Dog er det mere forstrecke-
ligt / at tæncke paa Guds ræisferdige
Vrede / som tilsteder Dieffuelen / at
bruge saadant Tyranni.

5.

Men Aarsagen til saadan Guds
tillas

Signelse oc Manelse.

tilladelse / giffuis tilkiende aff Apos-
stelen S. Povel / til de Thessalonicker
i det andet Brevfs 2. Cap. Gud / si- ^{2. Thes. 2.}
ger hand / skal sende dem krafftige ^{v. 11.}
Vildfarelser / at de skulle tro Løgn/
paa det de skulle alle bliffue dømde /
som ick tro sandhed / men samtycke Rom. 1.
wærsferdighed.

6.

Disse Dieffuelens krafftige vild-
farelser oc Bedragerj / begribe oc in-
deholde alle Konster oc Veye / med
hvilcke hand enten forkrencker Guds
ord / eller oc misbruger det / til Guds
bespottelse / oc deres Fordømmelse /
som aff Dieffuelen forledis oc be-
dragis.

7.

Denne Guds Raffns oc Ords
allerstemmiste oc wærdigste van-
brug / kand mand see vdi Troldoms
konst / signelser oc wgudelige manel-
ser.

8.

De endog at Sathan i sandhed
icke

Om Trolddom/

icke kand tuingis/ huercken met
Trolddom/ betegnelse/ eller vedtagne
besuærelser: Dog alligeuel lader den
bedragelige Aand/ som hand imod
sin Villie nodis til at giøre det / der
hannem aff Troldfolck oc Manere
biudis oc befalls.

9.

De haffuer Sathan disse Aarsa-
ger / huorfore hand er Troldfolck oc
Manere. lydig / huilcke met rette
skulde fratrænge alle Wenniske / at
de icke saa daarlige skulde vndergiff-
ue sig Dieffuelen / til Guds bespot-
telse.

10.

1. Den første sag er / fordi Dieffues-
len vel veed / at Guds Ræffn oc Ord
vænøris aff ingen ting mere / end aff
Trolddoms ugudelighed.

11.

2. Den Anden / Det er Dieffuelen
et herligt oc lystigt Spectackel / at
hand seer Wennisken / som aff han-
nem ere lærde oc bedragne / at foræ-
te

Signelse oc Manelse.

te Guds aabenbare forbud / oc forsage Troen. Thi at effcerdi Guds Ord er Troens Regel / da kand det icke skee / at Troen kand bliffue bestandig / huor som hendis Regel bliffuer borte / eller henforis til Guds vanare.

12.

Den tredie Sag giffuis tilkiende ^{3.}
hoff Matthaum i det fierde Capit. ^{Matth. 4.}
at Dieffuelen stunder effter / at menn ^{v. 8. 9. 10.}
nisten skulle søge andre middel / til at
bekomme Velfart oc ære / end Gud
haffuer ordineret / Det er: Hand
hendriffuer Mennisten / at de fordri
ste sig til at corrigere oc mestre Guds
Ordning / huilcket er i Sandhed en
gruelig Guds fristelse.

13.

Det er Guds ordning oc stic / at
Guds Naffn oc Ord skulle tiene til /
at opbygge Christi Rige / oc at berede
Menniskens Salighed: Imod den
ne Ordning giøre de aabenbarlige /
som misbruge Guds Naffn oc Ord
til

Om Troldom/

til Troldoms togudelighed/ ved hvil/
cke Dieffuelens Rige opbyggis/ op/
holdis/ stadfestis og forfremis. Huad
kand være Dieffuelen mere tack/
nemmeligt.

14.

Jeg taler intet om det Hedenske
Galenstab / Jeg taler intet om den
fordomde / vrange Tro og mening/
Jeg taler intet om den pact de gjøre
med Dieffuelen / Jeg taler intet om
Dieffuelens dyrkelse og Tjeniste /
aff hvilke Dieffuelen saare frydis
og gladis/ huorfore det icke er vnder/
at hand gjør sig saa tienstactig for
Kierlinger / Troldkoner og Trold/
karle.

15.

Men paa det at Gud kunde aff/
uende saadan sin Vanære fra sit
Solk/ som vaar formedelst Hedensk
vanhellighed foruende vdi Egn/
ten/ gaff hand sin Loug om Trold/
solk og Manere / at skulde tagis aff
Verden. De ere derfor Keyserlige
og

Signelse oc Mærelse.

oe Kircke Louger oe Statuter / som
ere vdgiffne imod denne forstreckeli-
ge Guds bespottelse / varde at holde
aff oc loffue.

16.

Thi de skulle ingenlunde lidis i-
blant Menniskene / som til Trold-
doms besuerrelse oe Mærelse vane
bruge Guds Naam oc Ord / saa som
de der mene oss at haffue saadan en
Gud / der forstuarer den Wgude-
lighed / som hand selff haffuer for-
dømt.

17.

Huad slags Troldomme som i
gammel tid haffue været brugt / oc
huorledis de brugtis / lader ieg der-
for staa tilbage / fordi det er bedre at
intet vide der aff / end at videt oc spø-
re det til Liuset.

18.

Det er vist / at Dieffuelen som en
Abe effterfølger GUD / til at op-
rette oe stadfeste sit Rige. Thi li-
ge som Gud 1. ved sit Ord / 2. Sa-
wa

Om Trolddom/

ramenter/ 3. Mirackel/ oc 4. Aand/
oprætter oc forfremmer sit Rige :
Saa bruger oc saa Dieffuelen / 1. sit
Ord (naar hand formedelst vans
brug / gior Guds Ord til sit Ord)
2. Sine Sacramenter (det er tegn/
Billeder / Bøner/ Haar/ oc andet bes
drægeri.) 3. Sit Raagleri vdi ste
den for Mirackel / 4. Oc sin Aand/
ved huilcken hand er krafftig i trold/
folckes / Signeres oc Maneres roff.

19.

Men paa det at ingen skal beskuft
fis med dette Ord / *Adjutare* , det
er / at mane eller besuerge / skal mand
vide / at det haffuer mange merckel
ser.

20.

Sørst / bemercker det saa megit /
som eenfoldeligen at suerre / eller no
get med en haard Eed at stadfeste.

21.

Dernest / bemercker det at mane
eller besuerge / at vdrætte oc forskaffe/
at

at en
Eed

S
minde
noget
hed :
Relig
skal en

He
suerre
ge oc
oc sty
besua
mane
rellen
eller f
ner.

So
Trold
eller o
gle v
(til h
at

Signelse oc Manelse.

Land/ at en anden skal suerge / oc met sin
Rige : Eed loffue oc tilsiige noget.

/ 1. sit
22.

vans For det tredie / mercker det i Al-
Ord) mindelighed / nu at befale oc biude
tegn/ noget / ved Guds Ratts myndig-
det bes) hed : Nu at bede noget / at hand for
di ste) Religionens oc Guds frechts skyld/
Land/ skal enten gisre eller lade noget.

troid:
23.

s røst. Her vdaff land besluttis / at Be-
suerrelse/ naar den skeer / til at besuer-
ge oc mane Dieffuelen / da styrckis
besluf- oc stopdis hun paa hans Tro som
e, det besuar. Men naar den brugis til at
mand mane Menniskan / da henger besuer-
erckel. relsen enten paa hans myndighed
eller formanelse / som besuer oc ma-
ner.

negit /
24.

er no- For det Fierde / bemercker det for
te. Troldfolck / at tilsiide Dieffuelen /
eller andre Creatur / formedels no-
mane gle vedtagne ords opregnellsis krafft
skaffe/ (til huilcke de legge nu nogle tegn /
at

¶

nu

Om Troldom/

nu andet Gæckerij) at giske det / de
denne befale.

25.

Men paa det mand skal vride / at aff
vi icke fordrømme all besuerrelse : skal
mand acte / at der ere trende slags bes

1. suerrelse / som er *Divina*, Det er /
 2. Guddommelig *Magica*, det er Trold
 3. doms. De *Adiaphora*, det er mid
- del / den som er baade ond og god / eff
ter som hun brugis.

26.

Guddommelig besuerrelse kaldes
teg den / med huiltæn mand forme
delst Christi Naaffn / oc en stadig Til
lid til hannem / vddreff Dieffuelen
den første Kircke. Thi det hialp den
tid megit / til at lære mennisten Chri
sti Naact / oc at stadfeste Evangelij
viffhed.

27.

Saadan Besuerrelse brugte dog
hueræn Christus eller Apostlene
Men andre Gudfrøctige / som haff
de mindre autoritet oc anseelse

Th

Signelse oc Manelse.

det / de Thi lige som Christus aff sin egen
maet oc Myndighed eenfoldelige
bad oc befoel Dieffuelen ad vdfare
ilde / at aff Mennisten / Saa gjorde oc saa
se: skal Apostlene aff Christi Myndig
ags bes hed.

Det er /

28.

er Trold
er mid
od / eff
e kalder
forme
ig Til
fuelen i
alp den
n Chri
angeli
agte dog
ostlene
m haff
anseelse
Th

Vdi Apostlernes Gierninger /
i det sextende Capit. siger Paulus Actor. 16.
§. 18.
til den Spaadoms Aand / som
vaar indfaaren i en Pige: Jeg biud
der dig i Jesu Christi Naam / at du
far vd aff hende: Men haffde det
varet en *Exorcist*, eller Troldes
manere / da haffde hand saa sagdt:
Jeg maner dig ved Jesum Chris
tum / at du vdfar aff hende / Det
er: Jeg biuder dig ved Christi myn
dighed / oc den Fryet du haffuer for
hans Maet / lige som Christus
bad dig det seiff / at du vdfar aff
hende.

29.

Troldoms Besuerrelse eller
Manelse er / naar *Exorcister* eller
E ij Trold

Om Trolddom/

NB.

Troldemanere / mene sig at kunde /
formedelst nogle vedtagne Ords
Krafft / oc andre Ceremonier / nøde
Dieffuelen / eller andre Creatur til /
at giøre noget. Saa som / naar Hug
orme oc Snoge besueris oc manis /
at de skulle holde deres Edder oc for-
giffte hoff sig / oc icke giøre den no-
gen skade / som tager paa dem / oc bær
dem / Men skulle siunis lige som de
legte met dem : Men i det at den
onde Aand beuarer Wenniskens Le-
gome wfskadt / da bræder hand oc i
hielslor Sielen / met aller skadeligst
Sorgiffte.

30.

Adiaphoram , eller middel ma-
nelle / oc besuerrelse / kalder ieg den
som kand brugis baade ilde oc vel
huordan ieg bømmer den at vare
som brugis vdi vore Kircker i Bø-
ne Daaben.

31.

Thi dersom hun brugis alleenist
til / at giffue tilriende / huordant
Men

Signelse oc Manelse.

unde / Menneffens Villor ere / foruden
 Ords Christi Naade / oc huordant Mens
 / ngde niske bliffuer ved Christi Naade / da
 ur til / kand ingen met skal fordomme hens
 e Hug / de / Effierdi at hun paaminder / baa-
 nanis / de om Lougens Dom / imod dem
 oc for- som ick ere forligte met Gud / Oc
 en no- om Euangelij naade / i dem som ind
 / oc bar podis i Christo / formedelst Daaben.
 som de

32.

Men dersom hun brugis saa sem
 i Pawedossiet / met blasfelse oc Chris
 sme / at vdriffue Dieffuelen met /
 huilcken de meente i sandhed at bo
 vdi Menneffet / da skeer det ick forus
 den aabenbare Wgudelighed oc
 daarlighed. Thi huereken boer Dies
 uelem de Christne Foraldres Børn /
 Thi de ere deelactige iden Paet / som
 Gud gjorde met vor Fader Abrah
 ham: Icke gjorde heller Christi Tie
 nere Mirackle paa denne tid / fordi
 Mirackle skulde ickun vare til no
 gen tid.

E iij

Det

Det er oftaa en middel manesse
 de besuerreise/ som skeer/ naar et mens-
 niske maner et andet/ thi hun er god/
 dersom hun kommer aff en god sag
 de mening/ oc strecker sig hen til en
 1. Thef. 5. god ende: Saa som Paulus maner
 2. 27. de besuer de Tessalonicker/ at den Es-
 pistel som hand streff til dennem/ skal
 loesis for alle Brødre. Men hun er
 ond/ dersom hun skeer daarlige/ aff
 en ringe Aarsage/ oc da dommis oc
 straffis hun som en lærferdig Sed.

Spørsmål.

Om Kaarssens tegu/ Billeder el-
 ler andre Figurer/ som gioris aff vox
 eller anden Materie/ ere krafftige i
 sig self/ eller ey?

Et Andet.

Judic. 16. Om Samsons Haars affragels-
 2. 19. et se skide hannem ved sin styrcke: Oc
 22. om samme Haars opueri slyde
 hannem sin krafft igen/
 eller ey?

Signelse oc Manelse.

PROPOSITIONES.

Om Nyttig oc skadelig
Spaadom / om tilkommende
ting / iblant huilcke der indføres en
tryg maade / huort:dis mand skal
foruente det som skee skal.

Fremsette i en Disputatz,
aff

D. Niels Hemmingsøn/
vdi Junio, Anno 1569.

1.

Et er fornøden behoff / at
den Christen Kircke rættelis
ogen oplæris oc vnderuissis /
om nyttig oc skadelig Spaadom /
om tilkommendis hendelse / paa det
hun icke enten skal tryggeligen fors
ætte de nyttige oc lofflige Spaa
domme / eller aff en vrang Tro oc
Mening induffue sig i skadelige
Spaadomme / Gud til forættelse / oc
sig selff til fordømmelse.

E iij

Men

Om Trolddom/

2.

Men paa det at mand kand røt
gigre forskæl imellem nyttige og ska-
delige Spaadomme / da er det saare
fornøden / at giffue det paa deres
Aarsage og oprindelse / aff huiltre
mand røt lærer / at dømmen om dem
og deres vissighed.

3.

Saa haffuer da all Spaadom/
eller Kundskab om tilkomende Ting/
sin oprindelse / enten aff Gud / vden
middel / eller aff naturlige ting / eller
aff andet / det er / enten aff Dieffues
len eller aff Mennisker.

4.

Spaadom eller Kundskab om til-
kommende ting / haffuer sin oprin-
delse aff Gud / naar hand ved sin
indskydelse / eller vdi andre maade /
aabenbarer Mennisken det som kom-
me skal. De denne Kundskab kaldis
Prophetiske.

5.

De er denne Prophetiske Kund-
skab

Signelse oc Mærelse.

skab oc Spaadom derforre viss oc fast /
oc vard æt tro / fordi den kommer aff
Gud / huilken der aff enighed seer
alle tilkommende ting / lige som de
næruærendis.

6.

Denne Prophetiske Spaadom er
saare nyttelig / saa som den der bes
segler oc stadfæster den Christen Kir
skis Lærdoms visshed for Mennesken.

7.

Thi naar Menneskene see / at de
gaar for sig / oc fuldkommis / som
Prophetierne haffue lang tid tilforn
spaad oc tilkiende giffuet / stadfestis
de om Gud / aff huilken saadan
Spaadom kommer / oc troe visseli
gen / at den Lærdom som Propheter
ne fremsætte / er Guds Lærdom : bes
synderlige / effterdi den stadfestis.
1. Med Guds mangfoldige aaben
barelsen. 2. Mange Tætegn. 3. Mo
se / Propheternes / Christi oc Apost
lenes cendretlighed. 4. Den Chris
ten Kirskis beuarelse / vdi saa store

E v

Diess

Om Troldom/

Dieffuelens oc Wenssens storm
oc modstand. 5. Oc met Sandheds
Beseyling / som skeer ved den Heli
g Aand / vdi de Gudsreytiges hiers
ter.

8.

Den Spaadom eller Kundskab
om tilkommende ting / som haffuer
sin oprindelse aff naturlige ting / stes
der sig paa *Prognosticis*, oc *Practis*
cker / det er tegn / om huilcke mand
kand dømme om tilkommendis hæn
delse.

9.

Disse *Prognostica* oc *Tegn* / aff
huilcke mand dømmer huad som skee
skal / ere trende slags / (for hues at
stillighed deres visshed oc saa er at
skillig) som er *τυχηια*, det er / visse
oc faste *Tegn* / *ικαια*, det er / løse oc
ringe tegn / oc *erratica*, det er hængen
dis oc vstabile *Tegn*.

10.

Det første slags / som kaldis *τυχηια*
ποηγια, det er visse oc faste *Tegn* / de
giff

Signelse oc Wanelse

giffue viss oc wryggeelig beujsning
oc Kundskab / oc ere saadanne sager /
som forarbejde oc vdrætte effter na-
turlig laab / oc fremdrage stadelige oc
altd derts vdrætning.

11.

Dette slags Spaadom kaldis for
sin stadigheds oc visheds skuld *apo-
dictica*, det er / det som haffuer wr-
ryggeelig beujsning. Ved den kunde
Mathematici oc Stiernekundige, for-
uden vildfarelse / tilforn sige til-
kommendis Forendretelser / i Soel
oc Maane. Huor aff det er aabens-
bare / huor lofflig den Lærdom er om
Himmelens laab / naar den icke
vanbrugis.

12.

Denne viffe Spaadom er der til
nyttelig / at wi kunde kiende Gud at
haffue skabt alting / huilcken der med
viffe Lower styrer oc regærer den
deylige Himmel. Wi skulle bekien-
de / dyrcke oc prise hannem / saa som
Paulus lærer / til de Rom. i det 7. cap. Rom. 1/20

De-

Om Trolddom/

Derfore sigis om Gud i Apostlenes
Gierninger / at hand lod sig icke blif
ue uden Vidniſkyrd.

13.

Det andet slags tegn / som kaldis
enāia, det er / løſe oc ringe Tegn / de
giffue ingen viſſe oc wrøggelig beuiſe
ning oc Kundſkab / Men icke en giette
til / oc ramme dog alligeuel tiſt oc off
te ræt / thi der ere Sager / ſom icke al
tid oc ſtadelige fremdrage deres vd
rætning / huor vdiſſe det ſceer / at de
vnder tiden ſla feil / for andre hem
melige ſagers ſkyld / ſom dem forhins
dre. Denne Spaadom dog ſigis at
være beuiſelig.

14.

Ved denne beuiſelig giſning /
kunde *Mathematici*, det er Stier
nekundige / tilſorn ſige / oc tilkiende
giffue / om Regn / tør Vejr / ſtorm /
ſtore almindelige Siuger / Jædød /
om Jordens Fruet oc Grøde / oc an
dre ting / icke foruden deres Konſtis
ſtore Loſſe oc Priſ.

Den

Signelse oc Manelse.

15.

Denne beujslige Spaadom er
der til nyttelig / at Mennisken kunde
væe vdi tide giorre deres Gierninger/
at en Skipper icke skal gaa til Søes
naar storm tilstunder / At en Bonde
icke skal giorre den Gierning naar
Regn tilstunder / som vdkressuær tæ-
re Vejre / oc at mand kand met be-
quemmelige *preseruativer*, forua-
ring oc Lægedom / affuende tilstun-
dendis siugdum.

16.

Det tredie slags Tegn / som kal-
dis *Erratica*, det er huegendis eller
vstadige tegn / de giffue huercken
viss eller vryggelig beujsning / icke
heller giorre nogen viss giking / de ere
icke heller væe aarsage til Menniskens
gierning / eller til deres Lycke oc van-
lycke / oc de sla mesten deelen feil. De
fordi at det gaar stundum / dog siels
den / for sig / som mand aff dennem
dommer / oc det aff slumpelycke / da
skuffe de / de godtroendis Menniske/
som

Om Troldom/

som der tage ironing paa / oc indføre
dem i et forfængeligt Naab.

17.

Der aff Jødis den vildfarendis
oc vstfadige Spaadom / som *Gene-
zliaci*, eller Jødsels regnere / (der ere
de som regne oc dømme om Men-
nistens Lykke / aff deres Jødsels
skund) bruge / huilcke der rose sig aff /
at kunde aff Himmeltegn spaa oc sig
ge Mennistens Lykke / oc huad dem
skal hende oc tilfalde. Huilcket den
hellig Aand icke kand lide / Derfor
forbiuder S. Noyel / i den Scriffuels
Tit. 3/b. 9 se til Titum / Cap. 3. v. 9. at wi skulle
holde oss fra de daarlige Jødsels bes
regneller / Thi de ere vnnstelige oc
forfængelige. Oc Propheten Esaias
Es. 47/13 Cap. 47. v. 13. spotter dem / som haff
ue ladet / eller lade sig bedrage / aff
saadane Jødsels regnere / sigendis :
Lad dem nu staa her oc frelse dig / de
som bestue Himle / oc kjiige Stierne /
som kundgiøre effrer Maaneder / fra
de ting som skulle komme ofuer dig / &c.
Endog

Signelse oc Manelse.

18.

Endog disse stundum siige Sandhed/ dog fører alligeuel Spaadomien i sig selff / et skadeligt bedrageri med sig. Thi Menniskene som tro saadant squalder oc gæckeri / de bortles dis med tiden fra Guds Ord / euile om Guds forjættelser oc truful / indvendis i atskillige vildfarelser / indtil saa længe (naar de saa aff Dieffuelens snarer ere forhindrede) de aldeis forsage Religionen / enddog deeskeer ick aabenbare med Ordene / saa skeer det dog hemmelige / oc med hierset.

19.

Derfor haffue Gudsryetige Regentere / vdi Verdslig oc Kirckeregiment / som haffue giffuet act paa saadan fare / ladet deres Louger oc Statuter vdgaa / vnder peen oc straff / at der ick skulde findis nogen / som skulde bekiende oc lære denne bedrægelige Konst / huilcken er Verligheds oc gode Seders Fordærffuelse / stridendis

Om Troibdom/

dendis inod Guds Loug / oc den
Christelige Troes bekiendelse.

20.

Der haffue osaa varet vise men-
niste iblant Hedningene / som i-
cke vilde tilstede denne Forsængelig-
hed / at være i deres Land oc Rige.
De Gellius sætter til hende met et
skarpt *argument*, saa sigendis: Ens
ten spaa de ont eller got. Dersom de
spaa got / oc de sla fejl / Da bliffuer
du wsel / i det du forgæffuis venter.
Dersom de spaa ont / oc de luuffue / da
bliffuer du wsel / i det du forgæffuis
frycter. Dersom de spaa ont / oc sig
sandhed / da bliffuer du wsel i dit egit
Herte oc Sind / før end aff vanti-
cken. Dersom de spaa got / oc lycksa-
lige ting / oc det gaar før sig / da bliff-
uer der visseligen tuende skader / Thi
baade bliffuer de. leed aff at tøffue
oc vente saa længe effier det Gode /
De Haabet fortager dig den Nytte
oc glæde / du skulde haffue aff det gos-
de. Derfor skal mand ingenlunde
brus

Signelse oc Manelse.

bruge de *Wenniske* / som spaa om til-
kommende Ting.

21.

Endog at *Genethiaci* kunde
skundum giette noget om *Legomens*
Natur oc *Complex* / aff *Jødselens* oc
vndfangelsens time / dog alligeuel /
effterdi *Wennisstens* *Lytte* oc vans-
lytke icko staa paa *Jødselens* eller
vndfangelsens time / da bedrage de
saadanne daarlige *Wenniske* / i det
at de tillegge *Himmeltegnene* men-
niskens *Lytte*.

22.

Thi at effterdi der ere tuende
Sager til *Wennisstens* *Lytte* eller
Vanlytke / som er *Guds* forsium / oc
Wennisstens villie / oc ingen aff dem
ere *Himmeltegnene* vndergiffne / da
er det i *Sandhed* daarlige / at vil-
le aff en besynderlig / ringe / vanmæ-
tig / ja tuilactig oc vildfarendis sag /
endelige beslutte nogen vdrødning /
huilcken de ypperste oc sterckiste *Sa-*
ger staa imod.

S

Man

Om Troldom/

23.

Mange wtallige Menniske vndfangis paa een tid / der fødte oc saa mange paa een tid / huilcke dog ere meget afskillige vdi Lycke oc Lefsnit.

24.

Gen.25/2. Jacob Patriarch oc Esau / bleffue baade vndfangne paa een tid / som dog icke vaare lige / huercken mee Lycke eller Lefsnit.

25.

Vdi en Krig falde mange tusinde Menniske / vdi en Haffsnød omkomme mange Menniske / oc det vaare meget daarligt / at ville sig dem alle at vare fødte vnder et Himmeltegn.

26.

Derfore skal et Gudfryetigt menneske / som tæncker paa / huad hannem skal vederfaris / enten Det eller Gode / seest se til Guds Forsuun / huilcken der aldrig frider imod Guds forjættelser oc hans tru sel.

Denm

Signelse oc Mænske.

27.

Denne Guds forsum vdræffuer
meget. Først at wi giffue oss aldels
vdi hans vold / fryete / paakalde / ære
oc bekiende hannem. Dernest / at wi
trøggelige foræte / huad Verden el-
ker Dieffuelens tjenere true oss met.
For det Tredie / at wi see til Guds
forjættelser oc trusel / thi hand losuer
dem got som hannem elste / oc Ont
som hannem hade. De Ugudelige/
siger. David / skulle ickē leffue halff Ps. 55/34.
Deres Alder.

28.

Disse Guds forjættelser oc trusel
omruende de / saa meget som den mus-
eligi er / huilcke der tillegge Himmels
tegnene Menniskens Lycte.

29.

De kunde icke heller sige / At
Menniskens villie regaris aff Hims-
meltegnene / thi det vaare at til ins-
tet giøre Guds Gierning / at legge
Gud Synden til / som hand den skul-
de haffus skabt / at borttage Forstak

I ij

vdi

Om Troldom/

vdi Mennisken / paa Ont og got / at
rette Guds Ord / at vnderlegge den
hellig And vnder *Genethliacorum*,
det er Guds regneris Lower og
Regle.

30.

Til denne Forsængelighed hører
oesaa Spaadom / som Gud vdi sin
Low haffuer forbydet / naar mennis-
kene lade sig at vare opblæste og ful-
de aff Guddom / og med Dieffuels
suedighed stundum giets det som
stee skal.

31.

Denne skadelige Spaadom stæer
i mange maade / som er ved Induol-
ler aff Quærg / Sulestrig / Lader, og
samtale med Dieffuelen/ete.

32.

Fordi at Diefflene aabenbare
dem vnder tiden / huad de haffue set
sig for at giere / stundum stufte de
dem med tuisactighed / stundum giets
te de aff naturlige ting / det som skar-
lige stæer skal / og det kand oesaa stun-
dum

Signelse de Manelse.

dum flee / at de efftersølge Prophe-
ternes Spaadom / oc dem som deres
egen fremsætte / for aff det kommer /
at det effte gaar for sig som de spaa-

33.

Men huer Christen tage sig vare /
at hand icke lader sig aff Dieffuelen
besuige / huilcket er snare til / dersom
mand icke noget viger fra Guds
Ord / til spaadoms forfængelighed.

1. Sam. 28. v. 7.

Saul sagde til sine Tienere : Op /
leder mig en Quinde / en Spaakone
(en Pythons Frue / en Troldkone)
at ieg kand gaa til hende / oc atspørge
ved hende. De hans Tienere sagde
til hannem : See / der er en Quinde /
en Spaakone / i Endor.

2. Reg. 1. v. 2. 3. 4.

Ahasia fald igennem Sprinckelet
i sin Sal / som vaar vdi Samaria /
oc bleff slug : De hand sende Bud /
oc sagde til dem : Gaar hen / spør
ved Baalschub / den Gud i Ekron /

B ih om

Om Troldom/

om ieg skal leffue aff denne Siuge?
Men Hærens Engel tolede til E-
liam / den Thesbiter, Stat op / gack
op at møde Kongens Bud aff Sa-
maria / oc sig til dem: (Steer det) for
der er icke Gud i Israel / at i gaa bort
at spørre ved Baalsbub / Ekrons
Gud? De derfor / saa sagde Hæ-
ren: Du skalt icke komme ned aff
Sengen / som du lagde dig oppaa /
men du skalt visseligen dø.

1. Reg. 18. v. 21.

Da traade Elias frem til Folket /
oc sagde: Hvor længe halte i paa
baade Been? Er Hæren en Gud /
da vandrer effter hannem / Men er
Baal det / saa vandrer effter hannem.

Esa. 8. v. 19.

De naar de ville sig til eder: Sø-
ger hen til hine som spaa / oc til dem
som vblegge Tegne / dem som snabre /
oc dem som hudske / (Da siger:) skal
icke eet Folk søge til sin Gud? skal
mand (søge) til de Døde for de Leff-
uende?

Esa.

Signelse oc Manesse.

Esa. 47. v. 12. 13. 14.

Stat nu (her) met dine Besuerere/
oc met din Troldoms mangfoldig-
hed / iblant huilcke du haffuer bems-
yet dig aff din yngdom / om du kand/
maa see / baade noget / om du kand
styrcke dig. (Thi) du est tract / aff di-
ne mange Anslag. Lad dem nu staa
her oc frelse dig / de som bestue Him-
le / oeklige Stierner / som kundgiøre
effter Waaneder / fra de Ting som
skulle komme offuer dig. See / de ere
lige som Straa der Jlden opbren-
der / de kunde icke frelse deres Liff fra
Liwens maect / etc.

1. Reg. 22. v. 23.

De Michæas sagde til Achab:
Herren haffuer giffuit en loagnactig
Aand / i alle disse dine Propheters
Munde / etc.

Dan. 2. v. 27. 28.

Daniel suarede for Kongen / oc
sagde: Det hemmelige som Kongen
vdræffuer / kunde icke de Bise / stier-
nekjgere / Spaamænd / Sandsigere /

J iiii

giff

Om Troldom/

giffue Kongen tilkiende. Men der er
en Gud i Himmelen / som aabenba-
rer hemmelige ting.

Matth. 24. v. 24.

Der skulle opreysse sig falske Christi
oe falske Propheter / oe giøre store tes-
gen oe vnderlige gierninger / At de
Vdraalde skulle oe forsporis (om det
vaar mueligt.)

1. Tim. 4. v. 1.

Aanden siger klarligen / At i de
sidste Tider skulle der nogle affsalde
fra Troen / i det de henge ved de bes-
dragelige Aander / oe Diefflenes
Larvdom / i deres Hycklerj som tale
Løgn.

2. Petr. 2. v. 1. 2. 3.

Der skulle vare falske Larere iblant
der / som derhosf skulle indføre for-
dærffuelige parti/ oe necre den Hæx-
er. som dem sigbre / som skulle føre
ossuer dem seiff en hastig Fordarffs-
uelse. Oc der skulle mange effierføl-
ge deres Fordarffuelse. Formedelse
hulleke Sandhedsens Dey skal bes-
spots

Signelse de Manelse.

spottis / De de skulle handle met eber
formedelst gierighed / met optænckte
Ord / fra huilcke Dommen skal icke
lange tøffue / oc deres Fordærffuelse
slummer icke.

2. Tim. 4. v. 3. 4.

Den Tid skal worde / i huilcken de
skulle icke lide den salige Lærdom /
Men de skulle tage sig selff Lærere /
effter deres egen lyst / som deres øren
kis effter / De de skulle vende deres
Øren fra Sandhed / oc vende sig til
Fabelne.

2. Tim. 3. v. 8. 9.

Lige som Jannes oc Jambres ic
modstode Mose / lige saa imodstaa oc
diffe Sandheden: Som ere Men
nisse met forkrenkede Sind / som
duc intet i Troen. Men de skulle icke
saa fremgang ydermere: Thi deres
Daarlighed skal bliffue aabenbare
for alle / lige som oc deres bleff.

Gal. 3. v. 1.

Di affsindige Galater / huo haff
I v ues

Om Troldom/

uer tryklet eder / at i skulle icke lyde
Sandheden.

1. Cor. 10. v. 20. 21.

Jeg vil icke at i skulle haffue sams-
fund med Diefflene. I kunde icke
dricke Hærens Kalck oc Dieffles
Kalck. I kunde icke vare deelactige
i Hærens Bord oc Dieffles bord.

2. Cor. 6. v. 14. 15.

Drager icke i det andet Aag med
Vantro. Thi huad Deelactighed
haffuer Kæiserdighed med Wrat?
Oc huad Samsfund haffuer Lius
med Wørcke? Oc huordis kand
Christus stemme ofuereens med Bes-
lial?

1. Tim. 4. v. 6. 7.

Holt dig fra de Vanhellige / oc
Kierlinge Sabel/ete.

Zach. 13. v. 2.

Se det skal stee paa den tid / siger
den Herre Zebaoth / Jeg vil vdrøds
de Affgubers Raffen aff Landet / oc
de skulle icke ihukommis mere / Oc
de falske Propheter / oc den vræene
Land/

Signelse oc Manelse.

Hand / vil ieg lade fare foroffuer aff
Landet.

Sapient. 17. v. 7. 8.

Det Raageispil met den sorte Konst/
vaar oc nedlagde / oc det store Kætte Exod. 8.
om deres Konst / bleff til spot. Thi at 8. 1.
de som toge sig fore at fordriffue den 8. 7.
fryet oc Forsærdelse fra de siuge sie-
le / de bieffue selff siuge / at mand oc
spottede deres radtsel.

1. Joh. 3. v. 8.

Der til er Gud Søn aabenbareet /
at hand skulde forstyrre Dieffuelens
Gjerninger.

Act. 19. v. 19. 20.

Mange som haffde bruet forfens-
gelige Konster (den sorte Konst) oc
wmyttige ting / baare Bøgerne frem
tilhobe / oc opbrende dem aabe-
bare for alle / etc. Saa krafftelige voxte
Herrens Ord / oc siet maet.

Es. 8. v. 16.

Dette Volckes Ledsaagere ere Fors-
førere / oc de som lade sig lede / ere for-
tabse.

Mich.

'Om Troldom/

Misc. 2.

Hæxæen skal opryede aff Jas
tebs bolige / den som saadant gior /
baade Nestere oc Disciple.

Rom. 16. v. 20.

Fredens Gud skal inden en stas
cket tid knuse Satanam vnder eders
Fødder.

Psal. 15. v. 1. 2.

Hæxæ / Huo skal bo i din Bos
sig? Huo skal huiltæ paa dit hellige
Dierg?

Den som gaar foruden smitte / oc
gior Xæstferdighed / oc taler Sands
hed aff hietet.

Gal. 5. v. 19. 20. 21.

Kiødsens Gjerninger ere aabens
bare / som ere Affguds Dyrckelse /
Troldom / etc. Om huiltæ ieg siger
der tilforn / som ieg oc før sagde / at
de som gior saadanne ting / skulle is
tæ affsue Guds Rige.

Apoc. 21. v. 8.

Troldfolck / Affguds dyrckere / oc
alle Eognere / deres Deel skal vare i
Pølen/

Stignelse oc Mandelst.

Pöten / som brender mee Jld oc
Suoffuel / huiltkes er den anden
Död.

Apoc. 21. v. 27.

Der skal intet almindeligt Komens
ind i den store Stad / den heilige Jes
usaleem / eller det som givr vederstyg
gelighed oc Lagn / vden de som ere
skreffne i Lammens / Liffens Bog.

Psal. 97. v. 10.

J som elste Hæ xx x n / hader det
Onde.

Esa. 52. v. 11.

Viger / viger / farer vd der fra / rø
rer ved intet wreent / Gaar vd fra
hande / reenser eder / i som bare Hæ xx
rens Kar.

Esa. 48. v. 8.

Tæncker dog paa saadant / oc vær
rer mandige / J Offuertrudere fores
det til hierts. Betæncker de frem
sarne Ting aff gammel tid / Thi ieg
er Gud / oc ingen mere / Ja Gud / oc
ingen er som ieg / etc.

Ma.

Om Troldom/

Malach. 1. v. 6.

En Søn skal ære en Fader / oc en
Diener sin Herre: De om ieg er Fa-
der / huor er min ære? De om ieg er
Herre / huor er min fryct?

Prov. 3. v. 7.

Frycte H E R R E N / oc vig fra det
Onde.

Eccles. 2. v. 19.

De som frycte H E R R E N / troe hans
Ord / De de som hannem elste / hol-
de hans Bud: De som frycte H E R R E N
/ gispre det som hannem behager /
oc de hannem elste / holde Loven ret.

Matth. 7. v. 15.

Voeter eder for falske Propheter /
som komme til eder i Gaarens Klæd-
der / &c.

Joh. 14. v. 15.

Dersom i elste mig / da holder mi-
ne Befalninger.

Joh. 8. v. 12.

Ieg er verdens Luff: Huo som eff-
terfølger mig / hand skal icke vandre i
mørcke / Men hand skal haffue Luff-
sens Luff.

Rom.

Signelse oc Manelse.

Rom. 12. v. 2.

Bliffuer icke stierede lige med dese
Verden / men bliffuer foruandlede i
eders Sinds fornyelse / Til at i kun-
de proffue / huilken der er den Guds
gode oc velbehagelige / oc suldkostien
Willie.

Rom. 13. v. 12.

Lader oss afflegge mørckens gier-
ninger / oc i søre oss Liusens vaaben.

Rom. 16. v. 17. 18.

Jeg formaner eder / brødre / at i giff
uet act paa dem som gior splidactig-
hed oc forargelse / imod den Lardom
som i hafue lært / oc viger fra dem : thi
saadane tiene icke vor Herre Jesu
Christo / men deres egen bug : oc for-
medelst søde ord / oc smirgende tale /
forsøre de de wskyldiges Hjerter.

Heb. 3. v. 12. 13. 14.

Seer til / Brødre / at der skal icke
være i nogen aff eder et ont vantro
hjerter / i det mand salder fra den leff-
uetpe Gud / Men formaner eder
iff / hver Dag / saa lange det kaldis
i dag /

Om Troldom/

i dag / at der bliffuer icke nogen for
hardet iblant eder / formedelst Syn-
dens bedragelse. Thi wi ere bleffne
delectige i Christo / dersom wi dog
beholde den Væsens begyndelse fast
til ende.

Eph. 4. v. 14.

Vi skulle icke mere være Børn/
oe lade oss røre oc vugge aff alle hon-
de Lærdoms Vær / formedelst men-
Heb. 13/9 nistens Skalkhed oc bedrægeri / med
huiltet de sledste effter at bedrage os
der.

Eph. 5. v. 6. 7. 8. &c.

Jugen forsøre eder med forfange
lige Ord. Thi for saadane ting kom-
mer Guds Brede offuer vantrøens
Børn. Derfor være icke deres
Næbbrødre. Thi i vaare fordom
mørkhed / Men nu et Lys vdi Her-
ren : Vandrer som Lyses Børn /
(Thi Aandens Fruet (er) vdi all god-
hed / oe Ræisferdighed / oe Sandhed)
Saa i proffue huad som er veibeha-
geligt for Herren. Och affuer icke
sam

Signelse oc Manelse.

gen for
t Syn
bleffne
wi dog
else fast

lant det Vanartige oc foruende
Sleer: I blant huilcke i skinne som
de Himmelske) Lius i Verden / i dee
bliffue ved Liffens Ord.
Hebr. 10. v. 24. 25. 26.

Börn/
Uehon
t men=
ej / met
rage es

Lader oss giffue aet paa huer an
re / til hefftig tilskyndelse / til Rier
lighed oc gode Sierninger / Saa wi
icke forlade vor egen Forsamling /
som nogle hassue for skick / Men fors
mane (huer andre) oc (det) saa mes
get diß meere / som i see / at Dagen
kommer nær til.

Gal. 6. v. 16.

rfange
g kom
troens
e vires
ordum

Saa mange som gaa ræt frem eff
ter denne Regel / ossuer dem være
Fred oc Barmhiertighed / oc ossuer
Guds Israel.

Herr
Börn/
A god.
dhed)
lbehar
er icke
sam

Helligt vorde Herre dit Naffn/
Dit ord lad komme oss til gaffn/
At wi maa leffue Christelig /
Dit Naffn kand æris slittelig/
Fra falsk Lardom du vær vor Folek/
Vend om det arme forfyrde Folek

G Ij Naar

Om Troldom/

Naar wi de fristis / lad oss staa/
At Sathan oss ey fange maa/
Til huilcken Side hand komme kand/
Hielp oss at wi saa oss fuerhaand/
Met en fast Tro imod hans List/
Der til hielp oss O Herre Christ.

Item:

Ladingen modgang / lyst eller nød/
Saa sterck mig komme til hende/
Huad heller ieg skal leffue eller dø/
At de mig fra dig vende/
Ladingen Ting var' mig saa liek/
Der mig skal fra dig drage/
Alle mine Dage/
Aff als det i Verden er /
Du skal mig ene behage.
Jeg ligger her i Aandelig strid /
Den Dieffuel gior mig stor vaande/
De gior der til sin sterke stid/
At komme mig sig til haande/
Thi hielp de styrck min skrobetlighed.
Ellers saa maa ieg falde/
Nu met alle/
Estriffen siger / du est tro/
Thi monne du mig hufuale.

Psal.

Signelse oc Wanelse.

Psal. 148. v. 12. 13.

Vnge Drenge/oc Zomfruer
oefaa / de Gamle met de Vn-
ge/skulle lofsue H E R X X E N S
Naffn/Thi hans Naffn er opo-
høyet alleene / hans Herlig-
hed (gaar) offuer Jord
oc Himmel.

F I N I S.

Brentet i
Kiøbenhaffn/Alff Sa-
lomone Sartorio/

M, DC, XVIII,

*Printet i Kjøbenhavn
1718*

